

TA'LIM JARAYONIDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI O'RNINI

Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: kompetentlik, madaniyat, talim, jarayon, harbiy, tizim.

Annotatsiya

Maqola harbiy pedagogning o'z pedagogik faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirishining muhim omillaridan biri sanalgan bo'lajak harbiy menejerlarda umummadaniy kompetentlikni o'rnini yoritishga bag'ishlangan. Maqolada ta'lim jarayonida umummadaniy kompetentlik tushunchalarining mazmuni asoslab berilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

Globalashayotgan jamiyatning jadal rivoji bugungi kunda harbiy ta'lim tizimida tayyorlanayotgan malakali kadrlar korpusining raqobotbardoshligini ta'minlash zaruratini ham talab qilmoqda. Bunday sharoitda bo'lajak harbiy xizmatchilar uchun berilayotgan, ta'lim mazmuni, o'quv jarayonining jahon andozalari darajasida tashkil etilishi globalashayotgan dunyo, innovatsion asosda rivojlanayotgan milliy iqtisodiyot, ijtimoiy tizim talablariga mos kelmog'i lozim. Shuning uchun ham harbiy ta'lim tizimida malakali kadrlar tayyorlashning samarali mexanizmlarini joriy etish bo'lajak harbiy xizmatchilarni kasbiy malakasini shakllantirish, shuningdek, ularni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish bugungi harbiy ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2020 yildagi yangi tahrirdagi ta'lim to'g'risidagi qonuni va 2022-2026 yillarga mo'ljallangan – yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta'lim-tarbiyani tubdan isloh qilish yuzasidan yo'nalishlar belgilab berilgan bo'lib, ularda ta'lim-tarbiyani eskirib qolgan mafkuraviy qarashlardan xalos etish, uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini muammolarini hal etish, amaldagi ta'lim-tarbiya tizimini milliy mintalitetimizga mos holda rivojlantirishdan iboratdir. Bugungi kunda harbiy oliy ta'lim muassasalari oldiga qo'yilgan vazifalarni amalga oshirishda nafaqat kursantlar faoliyati mazmuni, shakllari va uslublarini o'zgartirish balki professor-o'qituvchilar faoliyatini ham, qaytadan ko'rib chiqishni taqozzo etmoqda.

“Kompetentlik” tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Shu sababli kompetentlik “noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik”ni anglatadi.

Umummadaniy kompetentlik - bu insonning madaniyat makonida harakat qila bilish qobiliyati. U milliy va umuminsoniy madaniyatni, oilaviy, ijtimoiy hodisalar va an'analarning ma'naviy-axloqiy asoslarini o'z ichiga oladi.

Umummadaniy kompetensiyalar- bu ko'plab kasbiy bo'lmagan va kasbiy faoliyatning ko'p turlariga xos bo'lgan muammolarni hal qilishda amaliy tajriba, bilim va ko'nikmalarga asoslangan holda muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyatini bildiradi.

Umumiy madaniy kompetensiyalar umumiy fan kursi mavzulari va professional modullarning mazmunini o'zlashtirish davomida rivojlanadi. Umumiy madaniy kompetensiyalar o'zida ijtimoiy-shaxsiy xususiyatlar jamlanmasini ifodalab, bu xususiyatlar jamlanmasini egallaganlik insonning universal xarakterga ega bo'lgan kasbiy va kasbiy bo'lmagan vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish qobiliyatini anglatadi.

Umummadaniy kompetentlik tarkibiga shaxsga madaniy namunalarni o'zlashtirish va yangilarini yaratishga imkon beruvchi faoliyatning umumlashgan usullari kiradi. Shu bilan bog'liqlikda ushbu kompetentlik tarkibida o'z ichiga bilish faoliyatini qamrab oluvchi ma'lumot olish-bilish faoliyati, ijtimoiy funksiyalarni bajarish ko'nikmasini o'z ichiga oluvchi ijtimoiy muvofiqlashtirish faoliyati, ma'lumot almashinish va birgalikda faoliyat usullarini tashkil etish usullarini qamrab oluvchi kommunikativ faoliyat kabi qismlar ajratib ko'rsatiladi.

Umummadaniy kompetentlikni biz umuminsoniy madaniyat va milliy madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarini, ma'naviy-axloqiy munosabatlar asoslarini va ijtimoiy hodisalar, an'analarni bilish, ularni ijtimoiy munosabatlar tizimida amaliy qo'llay olish, olamning ilmiy manazarasi haqida tasavvurlar borligida va madaniy makonni o'zlashtirish sohasida faoliyat tajribasi mavjudligida aks etuvchi ta'lim natijasi sifatida tasavvur qilamiz.

Oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarining kasbiy faoliyati – mashaqqatli va sharaflil kasb sanaladi. Innovatsion rivojlanish jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgan davrda bu kasb insonni doimiy izlanishda bo'lishga, rivojlanishga, kasbiy, ma'naviy-ma'rifiy, madaniy jihatdan takomillashuvga undaydi. Bunday talab bo'lajak ofitserlarning umummadaniy kompetentligini oshirada muhim o'rin egallaydi.

Kasbiy kompetentlik – mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olinishidir.

Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

Quyida kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlarning mohiyati qisqacha yoritiladi.

1. Ijtimoiy kompetentlik – ijtimoiy munosabatlarda faollik ko'rsatish ko'nikma, malakalariga egalik, kasbiy faoliyatda sub'ektlar bilan muloqotga kirisha olish.

2. Maxsus kompetentlik – kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlanish, kasbiy-pedagogik vazifalarni oqilona hal qilish, faoliyati natijalarini real baholash, BKMni izchil rivojlantirib borish bo'lib, ushbu kompetentlik negizida psixologik, metodik, informatsion, kreativ, innovatsion va kommunikativ kompetentlik ko'zga tashlanadi. Ular o'zida quyidagi mazmuni ifodalaydi:

1) psixologik kompetentlik – pedagogik jarayonda sogʻlom psixologik muhitni yarata olish, kursantlar va taʼlim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli salbiy psixologik ziddiyatlarni oʻz vaqtida angʻlay olish va bartaraf eta olish;

2) metodik kompetentlik – pedagogik jarayonni metodik jihatdan oqilona tashkil etish, taʼlim yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini toʻgʻri belgilash, metod va vositalarni maqsadga muvofiq tanlay olish, metodlarni samarali qoʻllay olish, vositalarni muvaffaqiyatli qoʻllash;

3) informatsion kompetentlik – axborot muhitida zarur, muhim, kerakli, foydali maʼlumotlarni izlash, yigʻish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, oʻrinli, samarali foydalanish;

4) kreativ kompetentlik – pedagogik faoliyatga tanqidiy, ijodiy yondashish, oʻzining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish eta olish;

5) innovatsion kompetentlik – pedagogik jarayonni takomillashtirish, taʼlim sifatini yaxshilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga doir yangi gʻoyalarni ilgari surish, ularni amaliyotga samarali tatbiq etish;

6) kommunikativ kompetentlik – taʼlim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, kursantlar bilan samimiy muloqotda boʻlish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy taʼsir koʻrsata olish.

3. Shaxsiy kompetentlik – izchil ravishda kasbiy oʻsishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda oʻz ichki imkoniyatlarini namoyon qilish.

4. Texnologik kompetentlik – kasbiy-pedagogik BKMni boyitadigan ilgʻor texnologiyalarni oʻzlashtirish, zamonaviy vosita, texnika va texnologiyalardan foydalana olish.

5. Ektremal kompetentlik – favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan)da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, toʻgʻri harakatlanish malakasiga egalik.

Harbiy pedagog, birinchi oʻrinda, yuqori professional darajasiga yetgan, yaʼni, ham harbiy mutaxassis sifatida, ham pedagog sifatida oʻz kasbining ustasi boʻlishi kerak. Shunday ekan, undan har ikkala soha mutaxassislariga xos boʻlgan kasbiy sifatlar, bilimlar, koʻnikma va malakalar, qadriyatlar kompleksi mujassam boʻlishi lozim.

Mamlakatni har tomonlama rivojlantirish, yuksaltirish boʻyicha belgilangan dolzarb masalalarni muvaffaqiyatli hal qilishning muhim shartlaridan biri xalqning maʼnaviy, maʼrifiy va madaniy saviyasini oʻstirish hisoblanadi. Chunki xalqning, jamiyatning har bir aʼzosining maʼnaviy, maʼrifiy va madaniy saviyasi qancha yuqori boʻlsa, kadrlar salohiyati shuncha baland boʻladi, xalqning turmush darajasi oshadi. Shunday ekan, xalqimizning, jamiyatimizning madaniy, maʼnaviy-axloqiy saviyasini oʻstirishga alohida eʼtibor qaratish muhim vazifalarimizdan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Qurolli Kuchlarimiz – mamlakatimiz barqarorligi va taraqqiyotining mustahkam kafolatidir. /Oʻzbekiston Respublikasi xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi yigʻilishdagi nutqi.//Vatanparvar, 2023. 10 yanvar.
2. Psixologik-pedagogik atamalar izohli lugʻati. – T.: OʻR Qurolli Kuchlari Akademiyasi, 2019 y. –116 b.
3. Satib-Aldiev A. Ofitserning pedagogik madaniyati. Oʻquv qoʻllanma. – Toshkent OUQBYu, 2013. – 38 b.
4. Satib-Aldiev A. Harbiy pedagogning kasbiy kompetentligi. //Harbiy taʼlim va fanda innovatsiyalar jurnali. 2018 y, 2-son. –3-8-betlar.

5. Falsafa: qomusiy lugʻat. – T.: Sharq, 2004. – 496 bet.
6. Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi. – T.: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2003, 5-jild. – 704 bet.
7. www.pedagog.uz
8. www.tdpu.uz
9. www.Ziyonet.uz